

BEELD: PEPIJN VAN DEN BROEKE (2016)

door **Bas Levering**

Dr. Jeannette Doornenbal was van 2006 tot 2020 lector Integraal Jeugdbeleid aan de Hanzehogeschool in Groningen. Eind september 2020 ontving ze voor haar bijzondere werk de Hanzepenning. In het juryrapport wordt zij omschreven als een bevlogen pedagoog voor wie ieder kind telt en voor wie inclusie gedurende haar hele loopbaan de drijfveer is geweest. Begin december keek Bas Levering met haar terug en vooruit.

Interview

BAS LEVERING

Optimisme is een morele plicht

Kun je vertellen hoe je pedagoog geworden bent?

Ik ben een kind van de jaren zeventig, dat wil zeggen dat ik tot 1973 op de middelbare school zat. Ik groeide op in die jaren en ben aangeraakt door de emancipatiebewegingen uit die tijd. Via vriendinnetjes die weer een oudere zus hadden, kwam ik in aanraking met Dolle Mina. In de leerlingenraad op school was ik ook al met allerlei machtsverhoudingen in de weer. Het ging erom dat we ons vrijmaakten uit knellende banden. Zo zagen we dat in die tijd. Ik heb altijd het gevoel gehad dat ik de wereld een beetje wilde verbeteren. Ik heb me in mijn lectorale rede *Ploegen en bouwen* afgevraagd waar je dan moet beginnen. Het liefst zo vroeg mogelijk natuurlijk. Dat is een drijfveer die ik altijd gehouden heb.

Had je nog genoeg energie om naar de HUMAN-documentaire *Klassen* te kijken?

Dat verhaal is me echt uit het hart gegrepen. Het verhaal van *Klassen* speelt natuurlijk pas vanaf groep 8 en dan is er al heel veel aan voorafgegaan. Maar de inzet is dezelfde: we moeten deze kinderen nooit opgeven. Het is van het grootste belang dat we een sterke pedagogische omgeving bouwen met heel veel kwaliteit. Dat geldt voor deze achtstegroepers even goed als voor de jonge kinderen. Onderadviseer – bij kinderen die een bepaald niveau op de Cito-eindtoets halen, maar die vanwege het beperkt stimulerende thuismilieu een lagere vorm van voortgezet onderwijs geadviseerd krijgen – is natuurlijk hartverscheurend. Die Gianni bijvoorbeeld, bij wie

“Leren kan ook enorm motiveren en zelfs gedragsproblemen doen verdwijnen”

Interview

BAS LEVERING

achterkant, bij die probleemkinderen? Als lector was ik ook verbonden aan de Academie voor Sociale Studies. Daar heb ik het met eigen ogen gezien. Heel veel studenten willen vooral werken met multiprobleemgezinnen. Het moeilijkste is nog niet moeilijk genoeg. Ik heb daar voortdurend gepleit voor een preventieve benadering, voor jongerenwerk en kinderwerk in de wijken. Gewoon wat Ter Horst ooit ‘het herstel van het gewone leven’ noemde. Maar het is kennelijk weinig sexy, het kost tijd en aandacht en daarin wordt weinig geïnvesteerd. Ook omdat de resultaten van dat werk moeilijk meetbaar zijn.

Jullie project Druk & Dwars, een andere benadering van ADHD, gaat daar toch eigenlijk ook over?

Die kinderen doen met hun gedrag een appel op de opvoeder, of dat nu ouders zijn in gezinnen, pedagogisch medewerkers in de kinderopvang of leerkrachten in het onderwijs. Het gaat er dan om wat je als professional of als ouder zelf kunt doen om niet dat gedrag te problematiseren, maar om te kijken hoe je die omgeving anders kunt organiseren en inrichten. En dan blijkt ineens dat ouders de problemen heel anders gaan zien. Dat is heel interessant. Het gaat niet alleen om een ander handelingsrepertoire, maar om een andere visie. Als ze anders gaan kijken, minder vanuit het medische perspectief, gaan ze ook andere dingen zien. En zodra je andere dingen ziet, begrijp je ook beter waarom je iets anders kunt doen.

Even terug naar je eigen begin. Uit wat voor nest kom je zelf?

Ik kom helemaal niet uit een arbeidersnest of zo. Ik ben opgegroeid in Den Haag, in de zeer welgestelde Vogelwijk. Altijd naar het strand, want het was vlak achter de duinen. Altijd buiten spelen. Mijn vader was psychiater met een praktijk aan huis. Hij werkte ook in het kinderziekenhuis en voor de gevangenis en deed nog allerlei andere dingen. En mijn moeder was huisvrouw, zoals in de jaren vijftig niet ongebruikelijk was. Ze kreeg in een sneltreinvaart vier kinderen, waarvan ik de oudste ben. Naarmate ik ouder werd, en vooral ook in de middelbare schoolperiode, merkte ik dat ik in een veel meer diverse omgeving terecht kwam, met kinderen die in heel andere wijken en gezinnen waren opgegroeid. Ik kreeg bijvoorbeeld ook vriendinnen die bij hun alleenstaande vader woonden, wat natuurlijk heel ongebruikelijk was. Toen dacht ik: nu wordt het leuk. Ik zocht – ik zal een jaar of veertien geweest zijn – dus vooral die andere kant op. De wereld moest groter worden, waarin ik me ging afzetten tegen mijn eigen milieu. Het begin van een rebelse tijd, zullen we maar zeggen. Gaan zien dat er ook mensen zijn die in andere situaties leven en opgroeien. Die nieuwsgierigheid voor, die interesse in, en die betrokkenheid bij het andere, heb ik mijn hele leven wel gehouden.

Er wordt tegenwoordig vaak afgegeven op de linkse georiënteerdheid van sociale faculteiten

in de jaren zeventig, maar ik zeg altijd maar: toen zaten de studenten wél in de wijken.

Toen ik in Amsterdam pedagogiek studeerde, liep ik stage in een buurthuis in de Kinkerbuurt. De allereerste keer dat ik daar kwam, gingen ze me heel erg bang maken. Zo van: ‘Als jij hier stage komt lopen, moet je niet denken dat het allemaal pais en vree is.’ Op een gegeven moment kwam er een jongen met een mes op me af, dat hij me echt op de keel zette en zei: ‘Moet je kijken, die is verroest.’ Voor een meisje van 20 is dat echt heftig hoor. Maar er waren dan ook jongerenwerkers die dat zo goed wisten aan te pakken. Die lieten je zien hoe je met die gasten moest omgaan. Toen wist ik ook dat ik dat niet in huis had. Ze lieten die jongens ook bij hen thuis komen. Dat was voor mij hoe dan ook een brug te ver. En als het nodig was, dan zetten ze die jongens gewoon met hun rug tegen de muur.

Als het vandaag de dag over geweld gaat, verbaas ik me er altijd over dat heel veel mensen volstrekt vergeten zijn dat er begin jaren tachtig tanks door de Amsterdamse Vondelstraat reden. Maar laten we teruggaan naar vandaag en de maatschappelijke betrokkenheid van de huidige universiteit. Hoe beoordeel jij die?

Ik heb heel lang aan de universiteit gewerkt, hier in Groningen bij de pedagogen en bij Vrouwenstudies. Die nadruk op internationalisering en de

wending naar die Angelsaksische onderzoekstradities heeft ons vak enorm uitgehold. Ik vond het toen ook echt niet leuk meer. Ik had het gevoel dat men niet zat te wachten op die maatschappelijke betrokkenheid en dat praktijkgerichte onderzoek – kortom, de dingen waarvoor ik warm liep. Maar toen ik in de jaren zeventig aan de universiteit een baan kreeg, was het vooral niet de bedoeling dat je ging promoveren. Ik ben op onderwijsbanen aangesteld om die cohorten studenten erdoorheen te jassen en het werd je in een korte volzin duidelijk gemaakt: ‘Je moet niet denken dat je onderzoekstijd krijgt!’ Maar op een gegeven moment werd er juist de eis gesteld dat je gepromoveerd moest zijn. Dus toen heb ik rond mijn veertigste een inhaalslag gemaakt. Ik vond dat ik moest promoveren, maar wist ook dat ik met mijn doctorstitel op zak wel de praktijk in wilde. Ik wilde laten zien dat ik het academische spel kende en ging ervan uit dat daarna de wereld op een andere manier voor me open zou liggen.

Dan moet dat lectoraat een verrijking voor je geweest zijn.

Ja, daar heb ik heel erg van genoten. Daar voelde ik ook van meet af aan synergie. Wat ik van de universiteit het boeiendst vond, was het werken met studenten, het onderwijs geven, het opleiden, maar ook het samen nieuwe dingen bedenken. Ik houd echt van het intellectuele debat. Dat werd door de veranderingen waar we het al over hadden steeds lastiger te organiseren.

men het niet aandurfte om hem minstens een vmbo-t-advies te geven, vanwege de gedragsproblemen. Naast alle andere kansen ontnemen ze hem ook nog eens de kans op leren. Ik heb een lange periode in het speciaal onderwijs gewerkt en daar ging het in die tijd ook zo: ‘We moeten eerst aan het gedrag werken en als dat op orde is, gaan we eens met leren beginnen.’ Dat is de omgekeerde route. Dat leren kan namelijk ook enorm motiveren. Het kan zelfs gedragsproblemen doen verdwijnen. Deze jongen moet gewoon die kans krijgen. Onvoorstelbaar. Ik kan het bijna niet bevatten.

Hoe komen we ooit af van die probleemgerichte, misschien zelfs problemen scheppende benadering in de opleidingen orthopedagogiek? Al die studenten komen ervoor en in een probleemwijk zijn ze nog nooit geweest.

We zijn inderdaad heel vaak bezig om problemen te individualiseren terwijl we juist in die sociaalpedagogische omgeving heel veel kunnen doen, bijvoorbeeld door hoge verwachtingen te hebben van een kind en te bezien hoe je kan helpen die te realiseren. Dus waarom beginnen we eigenlijk altijd aan de

“Loslaten is een van de pedagogische basisprincipes; je moet **plaats** kunnen maken”

Daarna ben ik dus het speciaal onderwijs ingegaan. Ook daar heb ik zoveel uit de praktijk geleerd, maar de intellectuele uitdaging miste ik daar wel. In het lectoraat heb ik het gevoel gehad dat daar alles samenkwam. Ik mocht opleiden en onderzoeken en dat mocht ook nog praktijkgericht, vanuit een maatschappelijke betrokkenheid. Mijn hele netwerk ben ik in mijn lectoraat tegengekomen. De samenwerking met kennisinstellingen ging van een leien dakje, want die mensen kende ik allemaal. Ik kende de praktijk redelijk goed, ook hier in de regio. Wat betrekkelijk nieuw voor mij was, was die beleidskant, maar die heb ik de afgelopen tijd ook goed kunnen ontwikkelen.

Terug naar de maatschappelijke problematiek. Het lijkt erop dat het meritocratische project in onze jeugd beter liep dan vandaag de dag. Hoe kijk jij tegen deze tijd aan?

Nu ik zo ziek ben – dat klinkt natuurlijk vreselijk, want ik had natuurlijk nog veel meer willen meemaken – denk ik soms toch: straks ben ik overal van af. Want ik kan best somber zijn over de huidige tijd. De ongelijkheid neemt eerder toe dan af. De klimaatproblemen en de problemen met migratie groeien alleen maar. Die uitdagingen zijn zo immens. Voor jonge mensen lijkt het me in deze tijd zo ontzettend moeilijk om energie voor wereldverbetering op te brengen. Hoe red je het om dat gevoel vast te hou-

den en niet angstig of depressief te worden? En dan komt die corona er ook nog eens overheen... In onze tijd waren de problemen er ook, maar je had toch het idee dat je iets kon betekenen. Jij had het net over die krakersrellen. Die hebben er wel toe geleid dat heel Amsterdam niet één grote vierbaansweg geworden is. Als die protesten er niet waren geweest, hadden ze de boel gewoon doorgetrokken tot aan de Munt. We hebben in die tijd ook veel kunnen veroveren: gelegaliseerde abortus, de pil in het ziekenfondspakket. Maar de uitdagingen van vandaag zijn van een veel grotere schaal. Het lijkt me moeilijk om nu jong te zijn.

Aan het begin van de jaren tachtig met de toenmalige economische crisis dachten we echt dat we onderwijs gaven aan een verloren generatie, maar met de aantasting van het optimisme van de jeugd viel het toen toch mee. Je mag het als naïef kwalificeren, maar bij die leeftijdsfase hoort ook een onverbrekelijk optimisme. Ik wil natuurlijk ook helemaal niet zo'n sombere zestiger zijn en zo'n zeur met 'vroeger was alles beter'. Dat is de verzuiming van elke oudere generatie en ik weet echt niet of dat waar is. Maar het is wel zeker dat het allemaal steeds complexer wordt en door technische ontwikkelingen, zoals de digitale sociale media met hun mondiale verbindingen, komen er problemen bij. Het niet langer geloven in feiten, maar

wel in idiote complottheorieën. Ik kan het nauwelijks overzien. Destijds was het echt kleinschaliger.

Als ik mensen spreek die je persoonlijke geschiedenis kennen, prijzen ze je juist vanwege je onverbrekelijke optimisme. Ze vragen zich af waar je dat vandaan haalt.

'Optimism is a moral duty.' Dat vind ik echt. Je moet nooit opgeven. Zoals we kinderen ook nooit moeten opgeven. Dat heb ik destijds over de kinderen in het speciaal onderwijs ook gezegd. Daar zijn kinderen die worden bestempeld als 'uitbehandeld'. Maar ik vind 'uitbehandeld' het ergste woord dat ik ooit gehoord heb. Als je dat in het geval van kinderen gebruikt, betekent dat gewoon dat je ze opgeeft. Dat kan niet. Een kind kun je niet opgeven. De uitspraak dat optimisme een morele plicht is, is van Karl Popper, maar ik zie dat ook echt zo. Optimisme heeft misschien ook wel met inborst te maken, maar ik heb wel degelijk ook een zwarte onderstroom hoor. Die heeft iedereen volgens mij wel. Niet iedereen ziet die en je laat hem ook niet altijd zien. Met dat 'dan ben ik overal van af' laat ik daar wel iets van zien. Maar ik bedoel er ook mee dat het dan niet meer hoeft, dat het dan niet meer aan mij is. In die zin kan ik het heel makkelijk loslaten. Dat is voor de volgende generatie. In mijn werk heb ik dat de laatste jaren ook gezien, dat ik niet iemand ben die het allemaal bij zich wil

houden. Ik vind het echt fantastisch om te zien hoe jonge mensen het oppakken en weer verder brengen. Het is zo mooi om te zien hoe dat lectoraat zich ontwikkelt. Ik heb een soort stal neer kunnen zetten en het gaat gewoon door. Het is een machine die is gaan draaien. Ik zeg dan ook: 'Het is aan jullie en dat moeten jullie niet meer aan mij vragen.' Loslaten is natuurlijk ook een van de pedagogische basisprincipes. Je moet plaats kunnen maken.

Ik hoorde dat je in je toespraak bij je afscheid van de Hanzehogeschool gespeeld hebt met het aansprekende lied van Ramses Shaffy: Zing, vecht, huil, bid, lach, werk en bewonder.

Ik vind dat hoe dan ook een prachtig liedje, maar als je goed luistert, hoor je

dat het helemaal over inclusie gaat. En inclusie is mogelijk een van de rode draden in mijn werk. Ieder kind hoort erbij en hoe schep je een omgeving die ieder kind kansen geeft om zich zo te ontwikkelen dat het in de wereld kan komen? De nadruk in het lied ligt op: 'We zijn allemaal samen.' Shaffy heeft het niet alleen over de psychiatrische patiënt, de eenzame of de verdrukte, maar hij zingt ook over: 'Jij op je eenzame rots.' De baas hoort er ook bij. Het liedje bevat bovendien een dwingende oproep. Die ketting van werkwoorden staat helemaal in de gebiedende wijs. De reeks van zeven komt er ook staccato uit. Bij elk werkwoord heb ik geprobeerd iets te zeggen over wat die oproep eigenlijk inhoudt: 'Wat betekent het voor mij persoonlijk?' Maar ook: 'Wat betekent het

voor de kinderen of voor opvoedingsvraagstukken?' Bij 'zingen' bijvoorbeeld heb ik aangegeven dat ieder jong kind een vanzelfsprekende beweging en zanger is; het is aan ons om ons de vraag te stellen hoe we dat talent kunnen vasthouden. Het vechten ging heel erg over de jaren zeventig en mijn eigen gevecht om meer vrijheden te veroveren, je los te maken van je ouders. Maar ook over de toenemende ongelijkheid nu en over het belang om voor gelijkheid te blijven vechten. Daar komt toch het optimisme weer. ★

BAS LEVERING

Een mooi overzicht van het werk van Jeannette Doornenbal is te vinden op hanze.nl/nld/organisatie/hanze-prijzen/hanzepenning

Interview

BAS LEVERING